յով։ Մենք չենք ցանկանում մեր տեր-րիտորիայի ոչ մի ընդարձակում և ցանկանում ենք խաղաղութիւն։ Բայց եթէ վերջինս խախտուի, մենք ստիպուած կը լինենք չափել մեր ոյժերը և շահերը։

Պատասխանելով Էլլենբոգենի հարցին, թէ ի նկատի ունի՞ արդեօք կառավարութիւնը Թիւրքիայի գործերին զինուորական ոյժով միջամտելը և Թիւրքիայի տերրիտորիայի սահմանները փոխելը, Բերխտոլդը յայտնեց, որ ինքը դեռ իր առաջին հաղորդագրութեան մէջ պարզ ամսին արտայայտել է հետեւողականութեան սկզբունքը, ուստի նա պէտք է իր զարմանքը յայտնի Էլլենբոգենի ենթադրութեան առթիւ, թէ մինիստրը կարող է հինգ ամսից յետոյ հեռանալ պատերազմական քաղաքականութեանը։ Նա կարող է Էլլենբոգէնի հարցին պատասխանել միայն բացասաբար։ Իր վերջին ծրագրի եզրակացական մասը պէտք է հասկանալ այնպէս, որ նա համարում է զօրքի և նաւատորմի գերագոյն նպատակը խաղաղութեան պաշտպանութիւնը։ «Նէյէ-Ֆրէյէ-Պրեսսէ»-ն մեծ նշանակութիւն է տալիս աւստրիական և հունգարական դելեգացիաների զեկուցումների և պալատի նախագահի համաձայնութեան։ Թերթը եզրակացնում է, որ Բերխտոլդը, ինչպէս և երկու դելեգացիաները, բաժանում է այն ընդհանուր համոզմունքը, որ Աւստրիայի ու Ռուսաստանի համաձայնութիւնը խաղաղութեան ամենալաւ գարանտիան է։ Աւստրո-Հունգարիայի քաղաքականութիւնը ոչ մի ցանկութիւն չունի, որ ընդունակ լինէր անհաշտ տարաձայնութիւն գցելու Ռուսաստանի հետ։ Աւստրիայի մեղը չէ, եթէ աւստրո-ռուսական համաձայնութիւնը մնայ անիրագործելի։

—

ԼՈՆԴՈՆ.— Հակատկանանաւերի երկու նաւատորմ, որոնք իրանցից ներկայացնում էին թշնամուն, ներս մըտան առաւօտը Ֆիլէյի նաւահանգիստը, հեռացրին անգլիական դրօշակը, ափի ամրոցների վրայ բարձրացրին թշնամու դրօշակը։ Այժմ ամբողջ Իորկշիրի ափը գտնւում է թշնամու ձեռքին։

—

ՎՈՒՁԱՆ.— Ապստամբել են 2,000 հեծելազոր զինուորներ։ Դաւադրութիւնը բացուած է։ Քաղաքի բաց դըռներով ներս են թողուած 50 ապստամբներ և իսկոյն հրացանազարկ արուած։ Միւսները փախել են։

—

ԹԷՀՐԱՆ.— Միութեան կուսակցութիւնը տպել է և տարածում է մուջտէհիդների ու բախտիարների զօրապետների հեռագիրը, որը պահանջում է սահմանադրութեան վերականգնումը և Մէջլիսի անյապաղ գումարումը։

—

ԱԹԷՆՔ.— Յունական կառավարութիւնը յանձնարարել է իր դեսպանին ներկայանալ Դռանը, եռանդուն բողոք յայտնել, պահանջել օսմանեան կառավարութիւնից անհրաժեշտ բացատրութիւններ թիւրք գարնիզոնի յարձակումների առթիւ Սամոս կղզում յունական «Էգօ» նաւի և անպաշտպան պասաժիրների վրայ, բերանացի նոտայով մեղաւորների խիստ պատիժ, պատահական դէպքի համար օսմանեան կառավարութեան ցաւակցութիւն և յունական նաւի և յոյն պասաժիրների կրած վնասների հատուցում։

ՄԱՄՈՒԼ

Հայ տպագրութեան 400-ամեայ յոբելեանի առիթով ծագած տարաձայնութիւնները գրաւել են նաև «Հանդէս ամսօրեայ» բանասիրական թերթի ուշադրութիւնը։ „Եգերական" Մխիթարեանները շատ աւելի ազգային ոգի են ցուցադրում իրենց համառօտ նկատողութեան մէջ, քան Կովկասի շատ «աշխարհիկ» թերթեր իրենց երկար յօդուածներում։

Հ. Ա. Մատիկեան գրում է (Հ. Ա. 1912, № 9)։

Երբ ասկէ երկու ամիս առաջ Տաճկահայոց չորսհարիւրամեակին հանդէպ բռնած դիրքը կը պարսաւէինք, միւս կողմանէ վստահ էինք թէ ռուսահայոց ազգն և համերաշխ գործունէութեամբը պիտի ուղղէ սխալը և տօնը պիտի ըլլայ համազգային և պատուաւոր ծրագրի մը վրայ, բայց մենք մեր ակնկալութեան մէջ խաբուած ենք եղեր։ Որո՞ւն մտքէն կրնար անցնիլ թէ Էջմիածնի յանձնաժողովը՝ Թիֆլիզի և Պոլսոյ իրարու մերձեցման նպաստելու տեղ, իր տարօրինակ ընթացքովը անհամաձայնութիւններ պիտի սերմանէ իր և Թիֆլիզի Յանձնաժողովին միջև անհամաձայնութիւններ, որոնք Թիֆլիզի Յանձնաժողովի դէմ ըլլալէն քիչ մը անդին կանցնին։ Թիֆլիզի Յանձնաժողովը կառաջարկէ Յոբելեանը տօնել Նոյեմբերին, իսկ Էջմիածնի Յանձնաժողովը կորոշէ Հոկտեմբերին. Թիֆլիզի Յանձնաժողովը կառաջարկէ Յոբելեանը անմահացնել «գրական ֆոնդ"-ով մը, իսկ Էջմիածնի Յանձնաժողովը կորոշէ „Դըպրոցական ֆոնդ" մը, որ և պիտի յանձնուի Էջմիածնի Վեհափառ Կաթողիկոսի վերին իրաւասութեան։

Յաւալի է, որ „Մշակի" պէս թերթէ մը կը ջատագովուի այսպիսի ծրագիր մը. ազգային մը, որ համոզուած է թէ հայ ըլլալու համար «լուսաւորչական» մակդիրն ալ ունենալու հարկ չկայ, այս կէտիս մէջ „Հորիզոնի" պաշտպանածէն տարբեր գաղափար մը չի կրնար պաշտպանել, Էջմիածնի Յանձնաժողովին Յոբելեանը ոչ թէ ազգային, այլ դաւանաբանական տօն մըն է, դաւանաբանական ծրագրով մը. և այսու Յոբելեանին մասնակցութենէն նոյն իսկ կը զրկուին Հայ կաթողիկէ և Բողոքական հասարակութիւնները, կը զրկուին Մխիթարեան երկու միաբանութիւնները, որոնց ազգին մատուցած գրական ծառայութեանց համեմատութեամբ՝ միւս ազգային հաստատութիւններուն մատուցածը „կաթիլ մի ի ծովէ" է»։

Յետոյ յօդուածագիր Հ. Ա. Մատիկեանը խորհուրդ է տալիս, որ Էջմիածինը կարող է՝ իր դիրքից օգտուելով՝ նպաստել Եգիպտոսի բարեգործական միութեան և նրանից դրամական օժանդակութիւն ստանալ հայ դպրոցների նիւթական կարիքները հոգալու համար։

Եւ ապա վերջացնում է իր խօսքը գրելով՝

«Որքա՜ն շատ աւելի նպատակայարմար չէ՞ր ըլլար եթէ Էջմիածնի յարգելի Յանձնաժողովը «Դպրոցական ֆոնդ»-ին տեղ Թիֆլիզի Յանձնաժողովին հետ «Գրական ֆոնդ»-ին գաղափարը ընդգրկէր, որուն պէտքը միւսէն շատ աւելի է։ Վասն զի ցորչափ որ այս պէտքը գոյութիւն ունի, հայ գրականութեան յառաջդիմութիւն չկայ»։

* *

Աբդուլ Համիդը նորից յիշեցրեց իր պատմութիւնը, այս անգամ «երիտասարդ Թիւրքիայի», սահմանադրական կարգերի երկրում...

Այսօր ժողովրդական ներկայացուցչութեան անունից երդուող, «եղբայրական» համբոյրներ տուող, սահմանադրական օրէնքների համար մի քանի տարի առաջ զոհուող առաջադիմական կոմիտէներն են գլուխ անցել միջնադարեան ջարդերի...

Հին է այս կացութիւնը բայց աւելի հին է մամուլում մէկը միւսի յետեւից լոյս տեսնող «դիպլոմատների» կարծիքները...

„Веч. Врем." թղթակցին Պետերբուրգի հայոց եկեղեցու աւագ (?) քահանայ Գրիգորեանը ասել է, հայկական կոտորածներին վերջ տալու համար անհրաժեշտ է 61-րդ յօդուածի կիրարկումը և եւրոպական դիպլոմատիայի միջամտութիւնը...

Սուլթանի ճիրաններում, տասնեակ տարիներ, անվերջ տանջանքների մէջ գալարուող ազգերը շատ են սպասել դիպլոմատիայի միջամտութեան...

* *

Ռոստովի „Приазов. Край" թերթի 235 համարում ոմն Լիտման՝ մօտիկ ծանօթ. Սուլթանի քաղաքականութեան խօսելով Տաճկաստանի մանր ազգութիւնների մասին ընդհանրապէս և հայերի դրութեան մասին մասնաւորապէս՝ շատ յաջող բնորոշում է քաղաքական պայմանները Տաճկաստանում ասելով. „Եղած հինը նոր է և եղած նորը հին է." և եթէ համիդական «հինը» (ջարդերը?) այսօր «նոր» է՝ յօդուածագիրը մեղադրում է կարծէք թէ Եւրոպային

«որ այս անգամ էլ հաւատաց նոր կարգերի իրականացման և ամեն միջոց գործ դրեց նրանց նպաստելու»։

Եւրոպան միշտ հաւատով է վերաբերուել դէպի Համիդը. բայց այս անգամ էլ, ի ցաւ հայերի, դարձեալ սխալեց, որովհետև

«Եւրոպան, ասում է յօդուածագիրը թուրքերի խոստումները լուրջ ընդունեց, իսկ մանր ազգութիւնները, նրանց թւում և հայերը այդ խոստումների մէջ էին մի յուսալի եղակէտ որոնում իրենց կեանքը մի քիչ աւելի տանելի դարձնելու համար»։

Յօդուածագիրը հայերին ճանաչում է աշխատասէր, ընդունակ, կուլտուրապէս բարձր. իսկ թիւրքերին ու քիւրդերին բիրտ, անկիրթ, մինչև իսկ վայրենի...

Գ. Լիտմանը գիտէ, որ հայ ժողովրդի դէմ եղած հալածանքը շարունակութիւն է V դարի պատմութեան՝ այս անգամ հայ ժողովուրդի ինքնորոշութեան դէմ ուղղուած...

Յօդուածագիրը գիտէ, որ տաճկահայ գաւառները հայ կնոջ ու երեխայի արիւնով են ողողուած, նա գիտէ, որ Տաճկաստանի պայմանները սուլթանական կարգերից մազաչափ անգամ չեն տարբերւում, այս բոլորը գիտէ պ. յօդուածագիրը, հասկանում է, բայց և այնպէս ասում է.

— Եւրոպա՜ն!

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

IV ԴՈՒՄԱՅԻ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

—

Քանի մօտենում են Պետական Դումայի ընտրութիւնների օրերը, այնքան համայն Ռուսաստանի բազմալեզու մամուլի ցաւոտ մտազբաղութեան և արցունքոտ հեգնանքի առարկայ դարձած համասփիւռ ինդիֆֆերենտիզմը, ընտրողական թէկուզ պոչատ և կարճլիկ իրաւունքներով օժտուած հասարակութեան չարաբախտ աբսենտէիզմը կամաց-կամաց սկսում է անցնել և ռուս քաղաքացին սկսում է շարժուել։

Անժխտելի է այն հանգամանքը, որ ներկայ քաղաքական պայմաններում, յունիսի 3-ի օրէնքի յայտարարման օրից, ընտրողական իրաւունքների և քաղաքացիական իրաւասութեան ներկայ պոչատ պայմաններում, անհնարին է սպասել մի յառաջադէմ-ձախակողմեան Դումայի։ Կառավարչական մարմինների բռնած դիրքը, արգելումների և սպեցիֆիկ «բացատրութիւնների» տարափը, աջակողմեան խաւարամիտ և սեւահոգի շրջանների լայնածաւալ և ազատ պայքարը, պոլիտիկան հոգեւորականութեան բռնած աւելի քան ակտիւ ընթացքը և, վերջապէս, յառաջադէմ և ձախակողմեան կուսակցութիւնների մէջ ցաւալիօրէն յաճախ ծագող անհամերաշխութիւնը միացած իրազեկ հասարակութեան որոշ մասի դեռ չմեռած անտարբերութեան հետ այս բոլորը ի մի հաւաքած աւելի քան զօրեղ է քանդելու մեր տարաբախտ և ցաւատանջ հայրենիքի լուսագոյն զաւակների կըրծքերում պահուած վարդագոյն երազը մօտաւոր ապագայի նկատմամբ։ Սակայն, միաժամանակ, ուշադիր և աչալուրջ զննողի համար աւելի քան պարզ է այն ուրախալի հանգամանքը, որ վերջին հնգամեակը իր մի շարք ցաւալիօրէն ռէակսիոն և հակաժողովրդական ընթացքներով և Գուչկով-Մարկովեան Դումայով նկատելիօրէն մեծ չափերով նպաստեցին ժողովրդի և հասարակութեան ստուար մեծամասնութեան ձախանալուն։ Էլ չխօսած ծայրագաւառների մասին, որոնց վերաբերմամբ այնչափ ռէակսիոն գտնուեցաւ 3-րդ Դուման, էլ չխօսած մի շարք օտարազգիների և օտարդաւանների մասին, որոնց համար այնքան ծանր էր վերջին հնգամեակը. բուն Ռուսաստանում և բնիկ ռուս ժողովրդի խորքերում վերջին տարիները ծնեցին իրենց կուրօրէն ռէակսիոն ընթացքով հուժկու ձգտում դէպի ձախ։ Այդ անժխտելի հանգամանքը անշուշտ կունենայ իր ազդեցութիւնը գալիք ընտրութիւնների վրայ և, չնայած կառավարչական մարմինների ու սեւհարիւրակային կամ նորաթուխ „նացիոնալիստական" բանակի բոլոր բեկանիչ և «բացատրողական» ջանքերին, կը թողնի իր ցանկալի դրօշմը ապագայ Դումայի կազմի վրայ։

Սիմ. Համալեան

ՏՐԵՏԵԱԿՈՎԻ ԹԱՆԳԱՐԱՆՈՒՄ

—

Իւրաքանչիւր մեծ ազգութիւն ապրում, զարգանում է իր կուլտուրայով. Ռուս ժողովուրդը, այդ հսկայական, լայնածաւալ երկրի տէրը, կարողացել է իրօք տարիների ընթացքում ստեղծագործել, մշակել և ապագայ մատաղ սերնդին թողնել գեղարուեստական յուշարձանների մի ամբողջ թանգարան։ Ռուսաստանի սիրտը՝ Մոսկուան է, որ այդ տեսակէտից բաղդ է ունեցել աստիճանաբար իր մէջ կուտակելու ռուս հասարակութեան գեղարուեստական և ճարտարապետական պանթէոնները։ Մի տենդային արագութեամբ վերջին ժամանակներ մէկը միւսի յետեւից այստեղ հիմնւում են թանգարաններ, թատրոնական վիթխարի շէնքեր, գեղարուեստական սալոններ։ Սկսած փայլուն, գեղատեսիլ Կրէմլի պատմական արձաններից, մինչև ժամանակակից Տրետեակովի նկարչական դահլիճները, դուք կա-գում էք նոյն հոգին, տեսնում նոյն պատկերը. ազատ, ինքնուրոյն ապրող ժողովրդի տոկուն, համբերող ոգին համեստ, բայց քննական թուիչք ռուսական անմեղ, մաքուր, բիւրեղաթեան աստիճանի հասած իդէալական բնաւորութիւնը։

Բայց պէտք է ասել, որ եթէ անցեալի և ներկայի այսքան ճոխութեան մէջ կայ մի հիմնարկութիւն, որ ամենից շատ աչքի է ընկնում, որ ինչպէս մի ուխտատեղի գրաւում է հեռու և մօտիկ, օտար և տեղացի հազարաւոր